

Експериментальна програма формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому просторі педагогічного університету

Галицан Ольга Анатоліївна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Україна, Одеса

E-mail: halitsan.oa@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2542-649X>

ResearcherID Web of Science: DUS-9161-2022

Scopus Author ID: [57219142476](https://orcid.org/0000-0003-2542-649X)

Паламарюк Василь Автандилович²

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Україна, Одеса

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2270-7037>

Стаття розкриває теоретичний аспект проблеми формування трансверсальних компетентностей майбутніх педагогів. Матеріал містить презентацію пілотної програми з формування трансверсальних компетентностей майбутніх педагогів. Мета дослідження полягала у висвітленні категорії «трансверсальні компетентності» та розробленні плану пілотної (експериментальної) програми формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету. Дослідження виконано з використанням таких методів: узагальнення інформації, що міститься у науковій літературі; систематизація авторських позицій учених, які досліджували категорію «трансверсальні компетентності»; репрезентація плану експериментальної (пілотної) програми формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету. Аналіз наукових джерел дозволив зафіксувати, що трансверсальним компетентностям властиві такі ознаки: інтегральна міждисциплінарна й територіальна трансферабельність; здатність до формування як у професійному, так й в особистісному середовищі; залежність від соціальних й інтерперсональних відносин; крос-культурність й крос-функційність у вивченні; можливість розвитку в змішаному навчанні; активний комунікаційний та інтеракційний характер; значущість для провадження системи «Life-long learning». Уточнено зміст категорії «трансверсальні компетентності» (за Копусь, Бабій) як системний комплекс інструментальних (практично-реалізаційних), інтерперсональних (індивідуально згенерованих) та системних (інтегральних) компетентностей, що реалізують параметр трансферу (перенесення) системи здобуття знань, умінь та навичок особистості у площину розв'язання професійно-педагогічних завдань та ситуацій освітньої практики на засадах вираження індивідуального метакогнітивного та професійного потенціалу особи.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, трансверсальні компетентності, майбутні вчителі, майбутні педагоги, формування, освітній простір педагогічного університету, освітній простір, воркшоп, майстер-клас, Нова українська школа.

Вступ. Збройна агресія країн окупантів росії та білорусі 2022 року довела, що Україна має нагально визначитись із векторами розвитку (політичним, соціальним, суспільним, духовним), адже лише дотримання єдиного вектору розвитку в усіх сферах дозволить вберегти країну від руйнівного впливу загарбницьких дій сусідніх держав. Глобальні реформи та конкретні кроки, здійснені державними органами, зокрема Міністерством освіти України, Національним агенством із забезпечення якості освіти та іншими державними інституціями довели, що Україна не втратила європейських орієнтирів в освіті, зокрема все частіше використовуються загальноприйняті в Європі термінологічні інтерпретації класичних номінацій, вживається специфічна лексика. Прикладом є категорія «трансверсальні компетентності», яка деінде використовується науковцями для позначення різних дефініцій: «загальні

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

² аспірант кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

компетеності», «ключові компетентності», «неакадемічні компетентності», «стратегічні компетентності» тощо.

У сучасний науково-педагогічний дискурс активно впроваджується категорія «трансверсальні компетентності» в різних проєкціях: еволюцію поняття «трансверсальність» дослідила Попова (2020); Копусь, Бабій (2022) визначили стуність поняття «трансверсальні компетентності вчителя Нової української школи»; Борова, Ведь (2020) схарактеризували специфічні ознаки категорії «трансверсальність» у розрізі міждисциплінарного розгляду; Семеног (2020) проаналізувала особливості формування трансверсальних компетентностей викладача ЗВО.

Видання *Glossary of Curriculum Terminology*, оприлюднене під егідою UNESCO International Bureau of Education використовує для позначення категорії «трансверсальні компетентності» такі характеристики: *key, core, general, generic, basic, cross-curricular competence*. Як бачимо, характеристика «трансверсальні» поєднана з характеристикою «міжпредметні» та розміщується в самому кінці речення. Характеристики «трансверсальні» передують позначення «ключові», «загальні», «основні або базові». Отже, неоднозначне тлумачення категорії «трансверсальні компетентності» через подекуди «вільний» переклад науковцями призвів до того, що в науковому просторі нашої країни з'явилися різноманітні термінологічні конструкти, які використовуються для позначення так званих «skills» – тобто інтегральних умінь (навичок), які мають бути притаманні людині для досягнення життєвого (а не академічного) успіху, загального розвитку та органічного входження в соціум за допомогою адекватної комунікації з довкіллям та світом.

Мета та завдання дослідження полягає у висвітленні категорії «трансверсальні компетентності» та розробленні плану пілотної (експериментальної) програми формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету.

Завдання дослідження: проаналізувати науковий фонд, в якому розкрито специфічні ознаки категорії «трансверсальні компетентності»; увиразнити сучасне розуміння трансверсальних компетентностей у розрізі професійної діяльності вчителів; розробити пілотну (експериментальну) програму формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету.

Методи та матеріали дослідження: узагальнення інформації, що міститься у науковій літературі; систематизація авторських позицій вчених, які досліджували категорію «трансверсальні компетентності»; репрезентувати план експериментальної (пілотної) програми формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету

Результати дослідження. Степаненко & Попова (2022) слушно акцентують на тому, що сучасна освіта і наука у глобалізованому суспільстві стають визначальним фактором розвитку системи професійної освіти насамперед з позицій трансверсальності, і безальтернативним механізмом сприяння модифікації форм і методів професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Інвестиції у розвиток людського потенціалу – найвагоміша і найефективніша модель взаємодії освіти та суспільства. Формування трансверсальних компетентностей у ході розвитку готовності спеціаліста до нових соціально-економічних реалій на конкурентному міжнародному ринку праці поступово стає однією з провідних тенденцій збагачення науково-педагогічного дискурсу (Степаненко & Попова, 2022).

Слідом за Саймоном Вайтермором (Simon Whittermore, 2018), Тетяна Ведь фіксує факт про те, що трансверсальним компетентностям властиві такі ознаки: інтегральна міждисциплінарна й територіальна трансферабельність; здатність до формування як у професійному, так й в особистісному середовищі; залежність від соціальних й інтерперсональних відносин; крос-культурність й крос-функційність у вивченні; можливість розвитку в змішаному навчанні; активний комунікаційний та інтеракційний характер; значущість для провадження системи «Life-long learning» (Ведь, 2022).

Вважаємо найбільш продуктивним, влучним та точним визначення концепту «трансверсальні компетентності вчителя», яке надали дослідниці Копусь & Бабій в 2022 році. На думку учених: «трансверсальні компетентності вчителя нової української школи є системним комплексом інструментальних (практично-реалізаційних), інтерперсональних (індивідуально згенерованих) та системних (інтегральних) компетентностей, що реалізують параметр трансферу (перенесення) системи здобутих знань, умінь та навичок особистості у площину розв'язання професійно-педагогічних завдань та ситуацій освітньої практики на засадах увиразнення індивідуального метакогнітивного та професійного потенціалу особи» (Копусь, Бабій, 2022: 156).

Як бачимо, авторки умовно розподіляють всі трансверсальні компетентності на три категорії: ті, що стосуються конкретних механізмів і функційних засобів (інструментальні компетентності); інтерперсональні, системні.

Розмірковуючи над значенням трансверсальних компетентностей у розрізі професійної діяльності викладачів, вчена Семеног наголошує на тому, що, здебільшого, мовиться про набуття педагогами здатності швидко адаптуватися, ухвалювати рішення в ситуаціях високого ступеня невизначеності, конструювати оптимальні умови для розвитку й саморозвитку у студентів критичного й рефлексійного

мислення, набуття інфомедійної та медіаосвітньої грамотності, емоційного й культурного інтелекту, компетентності в площині міжособистісної комунікації й взаємодії, що є значущим для забезпечення партнерської взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу (Семенов).

Експериментальна (пілотна) програма формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету була побудована за таким алгоритмом: перший етап передбачав визначення напрямів, за якими впроваджуватимуться ті чи ті форми навчання здобувачів освіти (з метою формування трансверсальних компетентностей); на другому етапі здійснюється робота з викладачами (з метою міждисциплінарної інтеграції, зважаючи на інтегральність феномену, що досліджується); на третьому етапі реалізується комплекс форм роботи зі здобувачами освіти.

Перед тим, як репрезентувати зміст пілотної програми з формування трансверсальних компетентностей конкретизуємо наше розуміння форм роботи «майстер-клас» та «воркшоп».

Майстер-клас для викладачів є інноваційною, ефективною й практико-зорєнтованою формою трансляції та передавання знань і вмінь, обміну професійним та фаховим досвідом, магістральною метою якої є демонстрація інноваційних та оригінальних методик (технологій, моделей, програм та алгоритмів) опанування конкретним змістом за умовної активної «включеності» всіх учасників.

Воркшоп є інтенсивною формою навчальної роботи, під час якого учасники (здобувачі освіти) здобувають так звані «процесуальні знання» та практичні вміння завдяки власній активності та мотиваційної «включеності». Специфікою проведення воркшопів є мінімізація теоретичної інформованості студентів та отримання ними так званих «динамічних» знань (поінформованість), які можна застосувати за алгоритмом «тут і зараз».

У межах воркшопів навчання відбувається за рахунок отримання актуального професійного (зокрема - педагогічного) досвіду і особистісного переживання, яке набагато легше сприймається в груповій взаємодії.

Отже, пілотна програма з формування трансверсальних компетентностей вміщувала три навчальні модулі. Опишемо стисло їх.

Навчальний модуль 1 «Трансверсальні компетентності вчителя в ракурсі переосмислення методології конструювання освітнього простору країни» передбачав проведення таких майстер-класів для викладачів: «Мультиплікативна інтеграція трансверсальних компетентностей учителя – шлях до оновлення універсального дизайну освітнього середовища Нової української школи»; «Освітологічний та сцієнтичний фундамент моделювання концепції формування трансверсальних компетентностей майбутнього вчителя в Університеті Ушинського»; «Функційно-технологічні та варіативно-реалізаційні практики забезпечення формування трансверсальних компетентностей майбутніх учителів в освітньому середовищі Університету Ушинського».

У межах навчального модулю було проведено такі воркшопи для здобувачів освіти: «Трансверсальні компетентності сучасного вчителя у координатах міждисциплінарних досліджень»; «Трансверсальні компетентності сучасного вчителя: тезаурус, модус, праксис»; «Soft-skills та meta-skills учителя сучасної школи у вимірах парадигми трансверсальних компетентностей».

У межах навчального модулю 2 «Готовність учителя моделювати мультикультурне освітнє середовище Нової української школи як трансверсальна компетентність» було проведено такі майстер-класи для викладачів: «Уяскравлення глобального транскордонного мислення вчителя сучасної школи як інваріант трансверсальної міжкультурної компетентності»; «Мультикультурна трансверсальна компетентність учителя у вимірах парадигми Діалогу Культур».

У межах навчального модулю було проведено такі воркшопи для здобувачів освіти: «Інтеркультурологічна трансверсальна компетентність сучасного вчителя – шлях до збереження культуротворчого національного коду української ідентичності в глобалізованому транскультурному світі»; «Трансверсальна інтеркультурна компетентність як механізм метакомунікації у глобалізованому освітньо-науковому середовищі».

Навчальним модулем 3 «Готовність сучасного вчителя до віртуалізації та цифровізації технологій навчання і виховання як трансверсальна компетентність» було передбачено майстер-класи для викладачів: «Продуктивні інноваційні освітні технології у викликах сучасного глобалізованого суспільства»; «Інноватизація освітнього простору Університету Ушинського: тезаурус та дефініції, функціонал та прагматикон».

У межах модулю проведено такі воркшопи для здобувачів освіти: «Комунікативно-стратегічне інноваційне мислення сучасного вчителя як категорія проблемно-феноменологічного поля віртуалізації та цифровізації освітніх технологій»; «Мануал, функціонал та потенціал екстраполяції віртуального виміру у площину професійної діяльності вчителя сучасної школи»; «Готовність до конгруентного використання вчителем платформи віртуального цифрового навчання як трансверсальна компетентність»; «Стратегія і тактика використання функціоналу платформ дистанційного навчання у синергії освітньо-наукового та соціокультурного простору країни».

Первинний аналіз проведеного експерименту дозволяє дійти **висновків**. Феноменологія трансверсальності в розрізі компетентнісної парадигми модернізації сучасного освітнього простору країни є перспективною в практичному плані. Разом із цим можемо зафіксувати й складність у прикладному аспекті впровадження параметрів трансверсалізації. Перспективи подальших наукових теоретичних та емпіричних розвідок вбачаємо в деталізації змісту пілотної програми та ґрунтовному опрацюванні результатів упровадження пілотної програми з формування трансверсальних компетентностей майбутніх педагогів.

Література

Борова Т., Ведь Т. Теоретичні основи сутності поняття «трансверсальні компетентності» в постмодерністській освіті. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 21. Т.3. 2020. С.154-159.

Матеріали сайту (<https://www.skillsandeducationgroup.co.uk/transversal-skills-what-are-they-and-why-are-they-so-important/>).

Матеріали

сайту

<https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary/show=term/term=Transversal+skills#start>

Семенов, О. М. Трансверсальні компетентності у вимірах партнерської взаємодії: викладач і здобувач вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 3, ч. 1. С. 111–120. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.17>.

Соболь Н. Трансверсальні уміння й навички в структурі професійної компетентності перекладача. *Вісник Національної академії державної прикордонної служби України*. Серія «Педагогіка». 2016. Вип. 4. С. 1–9.

Степаненко Л., Попова Л. Формування трансверсальних компетентностей в іншомовній професійній підготовці майбутніх педагогів: нормативно-законодавчі аспекти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Випуск 29. С. 219-223.

Appropriateness of e-learning resources for the development of transversal skills in the new European Higher Education Area. Conference Paper in Proceedings – *Frontiers in Education Conference* December 2006. DOI: 10.1109/FIE.2006.322671 • Source: IEEE Xplore

CEDEFOP (2013). Piloting a European employer survey on skill needs. Retrieved from <http://www.cedefop.europa.eu/node/11966> (accessed 23-07-2023).

Giedrė Valūnaitė Oleškevičienė, Andrius Puksas, Dalia Gulbinskienė, Liudmila Mockienė. Student Experience on the Development of Transversal Skills in University Studies. *Pedagogika*. 2019, t. 133, Nr.1. <https://doi.org/10.15823/p.2019.133.4>.

Niemi, H., & Isopahkala-Bouret, U. Lifelong learning in Finnish society – An analysis of national policy documents. *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning*, 2012. 5(1), 43–63.

Niemi, H. Teacher effectiveness in the European context with a special reference to Finland. In O.-S. Tan, & W.-C. Liu (Eds.), *Teacher effectiveness: Capacity building in a complex learning era* 2015. (pp. 51-78). Singapore: Cengage Learning.

Paramaswari Jaganathan, Ambigapathy Pandian, Ilango Subramaniam. Language Courses, Transversal Skills and Transdisciplinary Education: A Case Study in the Malaysian University. *International Journal of Education and Research* Vol. 2 No. 2 February 2014.

Whittermore Simon. Transversal Competencies for Future Proofing the Workforce. *White paper* : Skills, 2018. 48 p.

Experimental program for the formation of transversal competencies of future teachers in the educational environment of the Pedagogical University

Halitsan Olha³

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" Ukraine, Odessa

Palamariuk Vasył⁴

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" Ukraine, Odessa

³ PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

⁴ Postgraduate student of the Department of Pedagogy of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

The article reveals the theoretical aspect of the problem of the formation of transversal competencies of future teachers. The material contains a presentation of a pilot program for the formation of transversal competencies of future teachers. The purpose of the study was to highlight the category of "transversal competencies" and develop a plan for a pilot (experimental) program for the formation of transversal competencies of future teachers in the educational environment of the pedagogical university. The study was performed using the following methods: synthesis of information contained in the scientific literature; systematization of the author's positions of scientists who studied the category of "transversal competencies"; represent the plan of the experimental (pilot) program for the formation of transversal competencies of future teachers in the educational environment of the pedagogical university. Analysis of scientific sources allowed to fix that transversal competencies are characterized by the following features: integral interdisciplinary and territorial transferability; be able to form both in a professional and in a personal environment; dependence on social and interpersonal relations; cross-culturality and cross-functionality in the study; the possibility of development in mixed learning; active communication and interactive character; significance for the production of the "Life-long learning" system. The content of the category "transversal competencies" (for Kopus, Babi) as a system complex of instrumental (practical-realizable), interpersonal (individually generated) and system (integral) competencies that implement the parameter of transfer (transfer) of the system of acquired knowledge, skills and skills of the individual into the plane of solving professional and pedagogical tasks and situations of educational practice on the basis of introduction of individual metacognitive and professional potential of the person.

Keywords: competence, competence approach, transversal competencies, future teachers, future teachers, formation, educational space of the pedagogical university, educational space, workshop, master class, New Ukrainian school.

References

- Appropriateness of e-learning resources for the development of transversal skills in the new European Higher Education Area. (2006). Conference Paper in Proceedings – *Frontiers in Education Conference* - December 2006. DOI: 10.1109/FIE.2006.322671•Source:IEEE_Xplore
- Borova T., & Ved T. (2020). Teoretychni osnovy sutnosti ponyattya «transversal'ni kompetentnosti» v postmodernist-s'kiy osviti [Theoretical foundations of the essence of the concept of "transversal competence" in postmodern education]. *Innovatsiyna pedahohika – Innovative pedagogy*. Issue 21. Vols.3, pp.154-159 [in Ukrainian].
- CEDEFOP (2013). *Piloting a European employer survey on skill needs*. Retrieved from <http://www.cedefop.europa.eu/node/11966>
- Giedrė Valūnaitė Oleškevičienė, Andrius Puksas, Dalia Gulbinskienė, & Liudmila Mockienė. (2019). Student Experience on the Development of Transversal Skills in University Studies. *Pedagogika*. t. 133, Nr.1. <https://doi.org/10.15823/p.2019.133.4>.
- Niemi, H., & Isopahkala-Bouret, U. (2012). Lifelong learning in Finnish society – An analysis of national policy documents. *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning*, 5(1), 43–63.
- Niemi, H. (2015). Teacher effectiveness in the European context with a special reference to Finland. In O.-S. Tan, & W.-C. Liu (Eds.), *Teacher effectiveness: Capacity building in a complex learning era* (pp. 51-78). Singapore: Cengage Learning.
- Paramaswari Jaganathan, Ambigapathy Pandian, & Ilangko Subramaniam. Language Courses, Transversal Skills and Transdisciplinary Education: A Case Study in the Malaysian University. *International Journal of Education and Research* Vol. 2 No. 2 February 2014.
- Semenoh, O.M. (2021). Transversal'ni kompetentnosti u vymirakh partners'koyi vzayemodiyi: vykladach i zdobuvach vyshchoyi osvity [Transversal competences in dimensions of partnership interaction: teacher and student of higher education]. *Akademichni studiyi. Seriya «Pedahohika» – Academic studies. "Pedagogy" series*. Issue 3, part 1. pp. 111-120. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.17> [in Ukrainian].
- Sobol N. (2016). Transversal'ni uminnya y navychky v strukturi profesiynoyi kompetentnosti perekladacha [Transversal skills and skills in the structure of a translator's professional competence]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy. Seriya «Pedahohika» – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. "Pedagogy" series*. Issue 4, pp. 1–9 [in Ukrainian].
- Stepanenko L., & Popova L. Formuvannya transversal'nykh kompetentnostey v inshomovniy profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh pedahohiv: normatyvno-zakonodavchi aspekty [Formation of transversal competences in foreign language professional training of future teachers: regulatory and legislative aspects]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti – Origins of pedagogical skills*. Issue 29, pp. 219-223 [in Ukrainian].
- Website materials (<https://www.skillsandeducationgroup.co.uk/transversal-skills-what-are-they-and-why-are-they-so-important/>).

Website

materials

<https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary/show=term/term=Transversal+skills#start>

Whittermore S. (2018). Transversal Competencies for Future Proofing the Workforce. *White paper: Skills*, 2018. 48 p.

Accepted: December 21, 2023

